

FERENCZY NOÉMI ÖNÉLETRAJZA ÉS LEVELE TOLNAY KÁROLYHOZ

Tolnay Károly (Charles de Tolnay) 1964-ben a Művészettörténeti Kutató Csoport elődjéhez, a Művészettörténeti Dokumentációs Központhoz elküldte Ferenczy Noémi 1933-ban hozzá írt levelének és a levél mellékleteként küldött életrajzának fotokópiáját, a következő megjegyzéssel:

"A Művészettörténeti Dokumentációs Központ számára: Ferenczy Noémi levele Tolnay Károlyhoz (1933) és Noémi Curriculum Vitae-je, amelyet 1933-ban Tolnay kérésére és könyve számára megírt és amelyet "helyszüke" miatt, sajnos, nem publikáltak Tolnay könyvében F. Noémiről (1934). (Az eredetiek nálam vannak és később átadom őket a D.K.-nak). Néhány magyarázat a versőkon.

1964. dec. 20.

Tolnay Károly."

A dokumentumokat most - Tolnay Károly szíves beleegyezésével - folyóiratunkban közreadjuk,

Szombat este.

Kedves Inó!

Gyönyörű! – Kálmán felolvasta nekem. Nagyon jó, hogy megírta. Nekem furcsa róla írni, mégis túl közel áll hozzám. Ha egészen rajtam állna, akkor igézném Magának, hogy jól fogok dolgozni, hogy megérdemeljem azt, hogy Maga így exponálja Magát az én munkámért. De ezt Maga is tudja, hogy ez rajtam kívül van, legalább részben és hogy amennyiben rajtam áll, mindig egyformán igyekszem jót csinálni. De azért valahogy szeretném ezt az érzést kifejezni. Talán az, hogy mégis Magának dolgozok, mert mégis valakinek dolgozik az ember. Maga teljesen érti a dolgot, ez rém fontos. Sajnos oly nehezen írom ezt a levelet, mert most a pék fejét szövöm és este is mindig megzavarnak. Amíg nem felejttem el: a fahordó nő aquarell vázlatot felvette a reprodukálható dolgok listájába, de a fényképet nem küldte el. Kérjük ezt sürgősen küldje, de nekem, mert Kálmán olyan konfuzus, hogy lehetőleg nem rajta keresztül kellene küldeni. A képek, gobelének listáját is újra kellett összeállítani, mert ő addig hozta és megint elvitte, míg

nem hozta el, elrakta. Nagyon kár, hogy egyrészt már Maga is átdolgozta ahogy Kálmán mondja, hogy nekem ne ártson és ezenkívül még a megjelenés miatt újra ki kellett hagyni belőle, mert nemcsak engem bezárnának, de a könyvet elkoboznák. Ha Magának van a "fej lángos bordurevel"-ről fénykép, akkor azt is kérjük küldje, mert erről nincs fotó és a gobelin hollétét nem tudjuk. A dolog úgy áll, hogy mikor általam Magát kérették, hogy írjon, Pátzay megbeszélte volt Farkas Istvánnal, hogy ő adja a pénzt a kiadásra és ez akkor biztos volt. Most, mikor a kézirat érkezését jelezte Kálmán, egyszerre az egész előbbi megállapodás fiktívnek bizonyult, amibe Pátzay egyszerűen belenyugodott, viszont Artinger (aki addig csak mellék személyiség volt a dologban) lelkiismereti, illetve helytállási kérdést csinált belőle és látva, hogy Pátzay cserbenhagyja, nagy erőfeszítéssel más úton-módon megcsinálta a kiadás lehetőségét, úgy, hogy pénzt kap kölcsön, míg az első száz példányt el lehet adni. – Rém boldog most Artinger, hogy összehozta a dolgot. Tudom, hogy Magát ez a része a dolognak nem nagyon érdekli, de mégis gondoltam meg kell írjam, hogy tudja, ha a kiadás körül Kálmán vagy Artinger írnak Magának, hogyan áll a dolog. Artinger, mint a kiadás létrehozója, bizonyos fölényt érez, Kálmánnal szemben, aki nem is következetesen csinálta, mert először ragaszkodott az egész eredeti szöveghez, később még többet akart törölni, mint Artinger. Az életrajzi adatokkal furcsán csinálta: ide hozta, hogy én dolgozam át, később Artingert küldte hozzám, hogy adjam neki azt az én csak magának írt "életrajzi adatokat", ami nekem nagyon kellemetlen volt, mert ha Kálmán olvassa és átdolgozza, az egész más, mint ha Artingernek adja, aki kívülálló és semmit sem tud rólam. – Mindegy, ne haragudjon, hogy ennyit írtam erről. – Köszönöm, hogy visszaküldte a rajzokat. A pék-vázlatot szerettem volna, ha megtartja, miután azt írta, hogy szép. Azért nem írtam ezt előbb, mert gondoltam, hogy még kell nekem összehasonlításra a gobelinnel. Amint tudok egy deklit szerezni, hogy ne gyűrődjön (ilyesmi nálam nem könnyű dolog) elküldöm Magának karácsonyi ajándéknak és kérem fogadja jó szívvvel, mert nekem ez öröm tudni, hogy Maga szereti és Magánál van. Most rettenetes gondokban vagyok, nem-e mégis szebb az ásó ember, mint a pék. A pék túl szép, mást nem lehet rá mondani, mint hogy túl szép. – Nem jöhetne karácsonyra ide? Addig kész lesz a pék, talán, ha minden jól megy, egy kis ablaküvegfestmény tervezetet is, vázlatot egy nagy ablakhoz, amit jövőre megcsinálnak talán. – A fentiekhez még azt kell megírjam, hogy azért Pátzayra én nem haragszom és nem "bevádolás"-ként írtam, (Kálmánról sem) csak hogy Artinger szerepét megírhassam, aki nagyon jó ember. – Most értem csak, hogy Magának miért volt fontos a "politikai" dolog. Kár, hogy itt kell megjelenjen a könyv, mert itt, még ha velem nem is törődnek, teljesen lehetetlen. Talán egyszer lehet egy olyan országban, ahol szabad írni. Csak Maga érti az egész dolgot igazán.

Szeretettel öleli
Noémi

Rinát is üdvözlöm! hogyan élnek? Jó volna többet tudni. A könyv már csak karácsony után jelenhetik meg, ezt biztosan Kálmán megírta.

Tolnay Károly megjegyzései a levélhez:

"Ferenczy Noémi levele Bp. ról Tolnay Károlyhoz (Paris, 3 rue des Sts-Péres) 1933-ból. Noémi éppen elolvasta Tolnay kéziratát "Ferenczy Noémi", amely 1934-ben megjelent. Kálmán = Dr. Pogány Kálmán. Inó = Tolnay Károly. Rina = Tolnayné, Bartolucci Rina Ada Clara."

[ÖNÉLETRAJZ]

Firenzébe kerültem legelőször, ott 7 hónapig semmi mást nem csináltam, csak muzeumokat nézni (cél és kötelesség nélkül) ott legjobban Signorelli tetszett, Boticelli is, de Giotto talán mégis legjobban. (Ez 1909-ben lehetett). Aztán egy divatszalonban dolgoztam Bécsben, varrónó akartam lenni. Firenze után Bécs előtt még egy télen Münchenben voltam, ott kezdtem a varrást, illetve szabást tanulni, ott nem voltam "állásban". Ilyen irányu tanulmányok miatt Párizsba jutottam 1912-ben, de ott nem is próbálkoztam már a varrással, elmentem a Gobelín manufaktúrába, azzal a szándékkal, hogy szőni tanuljak, de nem tetszett, amit ott csináltak és ezért felhagytam ezzel a tervvel. Félévig csak muzeumokat néztem, csak a korai olaszokat néztem mindig újra, később a korai francia gobelínekhez jártam (az Art Decoratif szép...) és gyors elhatározással visszamentem fél év után a Gobelínbe, szövőszéket csináltattam és órákat vettem szövésből, a manufaktúrából járt hozzám egy szövő mester, bejártam nézni, hogyan szőnek ők, közben nemcsak néztem a szövést, hanem ott a gobelínben kopiroztam festve a kopt szövéseket, akkor még nem volt gobelín muzeum, egy szobában ülve kopiroztam, a kezembe adták azt a kopt szövést, amit választottam. – Mikor a szövés technikában annyira jutottam, hogy terv kellett, mely után dolgozzak, mesterem azt mondta, hogy a következő órára hoz a manufaktúrából egy tervet, mire tiltakoztam, hogy addig festek én valamit, nem kell terv onnan. Addig sosem festettem (kevés kopirozástól eltekintve) talán kétszer rajzoltam aktot azelőtti hetekben az esti aktokon. Hiszen azért kezdtem mégis szőni, mert úgy gondoltam: nem kell nekem azért olyan csunya dolgokat csinálni, mint nekik (első tervem valami három nagy madár volt egy egész picit fán).

Ezután Németországban kerestem, nem e létezik valami más jobb szövési technika, ott rájöttem, hogy a párisi az egyetlen szabad szövési mód és próbáltam önállóan szőni. Következő évben rövidebb ideig Párisban voltam újra, akkor láttam a Chartres-i ablakokat, melyek jobban tetszettek mindennél. – Először csak a szövés technikáját mint mesterséget akartam tudni. olyan "beképzelt" nem voltam, hogy "művész" akarjak lenni, hiszen csatlakoztam környezetem felfogásához és magamat reménytelenül butának és tehetségtelennek tartottam. Így nehéz a "fejlődést" figyelni. Senki soha bele nem szólt abba, amit csinálok, technikáját csak én ismertem és a "művészi" részét a technika követelte, "valamit" kellett szőni és ez segített át azon a majdnem szégyenérzeten, hogy szégyelltem, hogy én, egy ilyen nyomorult lény mer művészetet csinálni, mert így ez mégsem számított "művészetnek". Ez a szégyen vagy szemérem még most is megvan és néha nagyon felülkerekedik. Szóval

igazán Chartres is az Art Decoratif-beli gobelinek tetszettek, a koptok nem tetszettek igazán csak szerettem őket azért mégis. Általában nagyon kevés tetszett a sok dologból, amit láttam, nem is erőltettem olyasmit nézni, ami nem hatott rám nagyon. 14-ben még Velencében a Marcianában kopiroztam egész korai miniatúrokat (rövid ideig). Ezeket nagyon szerettem és a velencei mozaikokat is. Később nem is láttam semmit, a nézés "ki is ment a divatból", míg aztán 24-ben Magával néztem újra. 14-től 15 őszéig nem dolgoztam, a nem dolgozás csak külső akadályok miatt volt mindig és egészen kényszerítőek miatt, amelyek eredete persze "erkölcsi." Aztán kezdtem újra, de tulfinomodottan erőtlennül (de ez nem tartozik ide) dolgoztam újra 18-ig Nagybányán, aztán Pesten 18-tól 20-ig majdnem nem dolgoztam, mert szövőszék nélkül voltam, 20–21–22-ben Nagybányán sokat dolgoztam, 23–25 is elég zaklatottan, de dolgoztam elég sokat, azóta kezdett a munka egyedüli faktorrá lenni, ami csak úgy értendő, hogy nem járt már gyávasággal vagy "szivtelenséggel" a munka nem abbahagyása. A munka azelőtt is fontos volt éppugy, de ehhez (mint egyáltalában élni) bizonyos dolgok erkölcsileg elengedhetetlenek voltak, mert akkor az a munkának is megártott volna, "hogy jövök én ahhoz, hogy én dolgozni akarjak csak". De ez sem tartozik egészen ide. 28–29 telén Berlinben voltam, előzőleg Nagybányán és 24-ben Bécsben. 29-ben 5 hónapig Brassóban, aztán újra Bányán 30-ban, 30–31 telén Párizsban, 31–32-ben Bukarestben, 32 május óta itt Pesten.

Az egyetlen "nevelés" a sok nézés volt, még mielőtt egyáltalában rajzoltam volna. Analizálás nélküli nézés, csak majdnem öntudat alatti összehasonlítással.

1912–13	két madaras gobelin (első kísérletek)
13–14	teremtés
13–14	triptíchon, 3 királyok teremtés előtt.
18	őz nyulakkal, teremtés előtt
14	szent Maria ökrökkel és madarakkal egész rossz volt, elveszett
16	menekülés
17	nő madarakkal (menekülés testvére)
20	harangvirág
21	nővérek
22	térdére hajtott fejű alak virágokkal (olyan sárga gömbvirág félék). Ehhez tartozik az a hosszú terv, amit Maga Berlinben fényképeztetett.
22	ásó ember
24–25	fahordó nő
25–26	kaszás paraszt, magvető nő kicsi, sárga
26	Viktor-féle "pihenés"
	néhány kis fej, láng bordűrös, harkályos madárral és még egy bogánccsal.
27	ébredés (Mücsarnokban-látta)
28	női akt (rossz, Berlinben kifogásolta, hogy ott volt).
29	Erdőben, Hofmanné féle
29–30	piros korsós (mutattam tavasszal)

- 29   fej kevés bordurrel (szép nagy fényképe van róla)
- 29–30   gyümölcszedés (kemény, valami baja van)
- 31   bárányos
- 31   fej virágok közt
- 32   fahordók (műcsarnokban látta)
- 33   kőműves (munka közben látta)
- 33   kis kőműves és szövőszékes fej

Ha még eszembe jut valami, kiegészítem.

Madonna madarak közt: Emmer Kornélné Bpest. (hogy él-e még, nem tudom, csak a vevőket irhatom)

Teremtés: Iparműv. Múzeum. Bpest.

Őz nyulakkal: Báró Kohner Adolf

Vénusz születése: (Talán ez sincs a lajstromban?) 1915.

Menekülés előtti, világos kékes, zöldes tenger, rózsaszínes akt sárga hajjal piros és zöld virágescsokrokkal mindkét kezében, zöld levelű fehér virágos bordure (Nemes Marcell) meghalt, gobelin ismeretlen helyen)

Nő madarakkal (3 sárga madár, bordure madarakkal) Vágó Rezső Bpest Menekülés Egyiptomba: Iparműv. Múzeum Bpest.

Harangvirágos: Oslóban élő iparvállalati tulajdonos, Hoffmanné, talán Viktor is tudja a nevét.

Nővérek: eladatlan, itt a szekrényben

Térdére hajtott fejű piros ruhás alak kör szerű sárga virágokkal: Fazekasné, Pozsony

Ásó ember:

Kertészlet:

Korhadat fa: eladatlan, azt hiszem Yvonne mostohaapjánál van.

Kaszás paraszt: eladatlan, itt.

Kis fej lángos bordurrel (máglyát jelképező farakással): Kertész László, Szatmár (azóta talán Temesváron lakik)

Fej madárral és kupával: Wertheimer Temesváron lakik most, azt hiszem Brassóban vette

Fej harkállal: Jeremiás Nándor, Szatmáron volt, úgy tudom, most Párisban lakik.

Magvető: Schmidek, Bpest. Kicsi kék alak, sárga alap és kevés bordure piros alapon 1924-ből, nem tudom benn van-e a lajstromban?

Fahordó nő: Hoffmanné Bréma

Viktor féle, előbb még ébresztés itt van eladatlan.

Női akt: Székesfőváros tulajdona, Bpest. (nemtehetek róla, hogy megvették, elmondanám, ha itt volna Maga, hogyan történt.)

Napraforgó: Goga Oktávián Bukarest (A Viktor féle későbbi mint ez a két utóbbi, de itt nem baj azt hiszem)

Erdőben: Hoffmanné Bréma.

Piros korsós alak: eladatlan

Kéves fej: Witting Ottó, Brassó.

Gyümölcs szedés: Kőnig, lakott Mödlingben, Szilágyságban voltak bányái, ő rendelte a gobelint, mielőtt átvette volna meghalt, Goldstein nevű ügyvédje vette át (nem tudom most kié a gobelin)

Felnéző fej sok virággal (kicsit nagyobb a többi fejnél, inkább virágok fejjel): Márton Eta, Bpest.

Fahordók: eladatlan

Kőműves: eladatlan

Házépítő: eladatlan

Fej szövőszék részlettel: eladatlan

Teremtés színei: alap (illetve föld) barna, többi alap kék, (a reprodukción nem látszik, hogy az alap tájszerűen lent barna és fent kék) bordure alapja azt hiszem szintén sötétkék a bordure virágjai hideg rózsaszínek, a zöld levelek mindenütt hidegek, a gyümölcsök sárgák és zöldesek, madarak szürkék, sok rózsaszín és kék szárnyrésszel. Majmok szürkés, szőlő sötét violaszín, a palást is, ruha világosszürkés. Aktok világos rózsaszínűek, ökor fehér, bivaj sötétebb szürke, zsiráf elefánt körülbelül természetes színűek. Majdnem minden árnyalatok nélkül van szőve, csak a nagyobb állatokban van némi "kaszir".

Menekülés: alap feketés szürke (ugy emlékszem, megnézni nem lehet, mert kölcsönadták valami amerikai kiállításra). Levelek hidegebb zöldek erezéssel, rengeteg részletezéssel. Alak hideg sötétes piros. Állatok barnás zsemleszínűek, részben szürkék és természetes színűek inkább, illetve határozottan természetes színűek. Bordure is csupa olyan színű gyümölcs mint a természetben, persze relative.

KIÁLLÍTÁSOK: 1916 Ernst Muzeum (családi kiállítás) ezen az összes addig készült dolgok ki voltak állítva, ugyszintén a másodikon is és az 1925 beli kiállításon is.

1918. Ernst Muzeum (családi kiállítás)

1924. Internationale Kunstausstellung (Nachkriegskunst) Titze rendezése Bécs) A harangvirágos és a nővérek.

1927. Werden eines Kunstwerkes kiállítás Bécs. Az ébresztés összes vázlat és rajzaival.

1925. Bénivel együtt itt Nemzeti Szalon

1927. osztrák iparművészeti osztályon egy internacionális kiállításon, ahol Austria a nővéreket mint osztrák művet vitte több német városba.

1928. -ban a nővérek és teremtés a római magyar kiállításon.

1929. Berlinben, emlékszik mi volt ott.

1930. Drezdában ugyanez az anyag teremtés és meneküléssel kibővítvé, a Kunstgewerbemuseumban.

A "kut" összes kiállításain itt 1-2-3 darabbal, ami éppen akkor új volt. Körülbelül 25-30 közt évente.

1931. Ősz Ernstben egy teremben nővérektől-korsósig (a két Hoffmanné féle kivételével minden, kivéve még a kis fejeket és a Maga és Reidemeister féléit.

1931. Bukarest Jaborul Oficial de toarune" a nővéreket.

Kolozsváron is kiállítottam 1920-ban a harangvirágost, a kiállítás nevére nem emlékszem, és 1926-ban vagy 27-ben pár darabot. Nagybányán is 1-2 gobelint az ottani kiállításokon, amikor voltak, nem emlékszem mikor.

1933. Nemzeti kiállítás: fahordók és ébresztés. Még velencei nemzetközi kiállítás magyar osztályán és amerikai világkiállítás magyar osztályán nem emlékszem mikor.

Cikk folyóiratban tudtommal nem jelent meg a Dutka Máriaén kívül, csak egy francia folyóiratban 27-ben az osztrák kiállítás részén, de a francia folyóirat címére nem emlékszem levele vétele után megkérdeztem Alexet, talán ő emlékszik, de erre választ még nem kaptam. De az nem volt komoly dolog, irtak, hogy ha bizonyos számú példányt veszünk, közölnek reprodukciókat és cikket és Alex lelevelezte és tulajdonképpen Alex ilyenformán csináltatta, a cikket is elküldték neki és emlékszem, hogy ő a Mamával átírták a cikket.

Tolnay Károly megjegyzése az önéletrajzhoz:

"Ferenczy Noémi: "Curriculum vitae", írta 1933-ban, Tolnay Károly számára, aki közölni akarta "F.N." könyvében, de helyszüke miatt a kiadó nem hozta."

